

VASS LUCIA *

A fiatalkori bűnözés statisztikája a rendszerváltástól napjainkig

Korábbi kutatásaimban a fiatalkori bűnözés statisztikai adatainak a vizsgálatát 1965-től a rendszerváltásig terjedő időszakra végeztem el. Jelen tanulmányban folytatom e vizsgálatot, mely a rendszerváltástól napjainkig terjedő időszakot öleli fel, megpróbálva egy átfogó elemzést, értékelést adni e negatív társadalmi jelenségről, mert véleményem szerint napjaink leginkább figyelmet érdemlő korosztályáról van szó.

Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk e negatív társadalmi jelenségről, fontos, hogy a közelebbről megismerjük és tisztázzuk a fogalmakat, a mérési, számbavételi lehetőségeket.

A bűnözéssel számos tudomány, köztük a kriminológia, a kriminalisztika, büntetőjog-tudomány, újabban a kriminálszociológia, a kriminálpedagógia- és pszichológia foglalkozik, hogy csak a legjelentősebbeket említsem.

A kriminálstatisztika a bűnözést az elkövetett bűncselekmények és az elkövetők számával méri. Az igazságügyi statisztikának az az ága, amely a bűnözésre, mint társadalmi tömegjelenségre és a bűnözéssel foglalkozó állami szervekre vonatkozó adatok gyűjtésével, rendszerezésével, feldolgozásával és elemzésével foglalkozik.

A kriminálstatisztika adatainak jelentősebb forrásai, jogszabályai az alábbiakban foglalhatóak össze:

1. 1900. január 1.- bírósági statisztika kezdete, egyéni lap rendszere, kérdőív.
2. 1908-tól (1908. évi XXXVI. törvénycikk) a büntetettek nyilvántartása.
3. 1964. január 1. – ERÜBS.
4. 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről.
5. Az 1999. évi LXXXV. törvény a bűnügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról.
6. 59/2007. (XII. 23.) IRM rendelet az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikáról.
7. 1228. OSAP sz. a Legfőbb Ügyészség és az Igazságügyi és rendészeti minisztérium adatgyűjtése - OSAP-on belüli adatátvétele.
8. 2010. jan. 15. - (XII. 23.) IRM rendelet az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszerről.
9. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

* Jogi Informatikai Társaság titkára, pénzügyi vezetője, Budapesti Gazdasági Egyetem mestertanára

10. 1/2014. (XII. 13.) IM rendelet a fogvatartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása során, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról.
11. Az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéséről és adatátviteléről szóló 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet alapján a bíróságok a jogerős határozattal befejezett büntetőügyek fiatalok és felnőtt korú terheltjeiről a CD és Fk. adatlapokon szolgáltatnak adatot, melyeket az Országos Bírósági Hivatal dolgoz fel.

Az adatgyűjtést szabályozó hatvanas évekbeli rendelkezés az uniós jogharmonizáció következtében 2008. január 1-től hatályát veszítette. Ezt követően az 59/2007. (XII.23.) IRM rendelet, majd a jelenleg hatályos 12/2011. (III.30.) BM rendelet teszi lehetővé, hogy a büntetőeljárás nyomozati szakaszáról statisztikai adatok álljanak rendelkezésünkre. 2013. július 1-jén lépett hatályba a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

A "rég" és az "új" Btk. közötti jelentős szerkezeti és tartalmi eltérések miatt az adatok nem összehasonlíthatók bűncselekmény-csoportonként (fejezetenként), illetve egyes bűncselekmények esetében a 2013. évi adatok korábbi évekkal való összehasonlíthatósága is korlátozott.

A jogerősen elítéltekre vonatkozó első hazai statisztikai adatok a XIX. század végéről származnak. Azóta a törvényi szabályozás - így a statisztikai adatszolgáltatási rendszer - több jelentős változáson esett át, a büntetőeljárásról szóló, jelenleg hatályos törvény 1998 óta él. Az adatgyűjtések szervezője 1997-ig az Igazságügyi Minisztérium volt, majd 2011-ig az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, 2012-től pedig az Országos Bírósági Hivatal.

A bűnözési statisztika adatai származhatnak ügyforgalmi statisztikákból, a rendőrségi ügyforgalmi statisztika adataiból az ismeretté vált bűncselekmények száma ismerhető meg (vádemelelssel járó: feljelentés, feljelentés kiegészítés, pótnyomozás, nyomozás befejezés és elintézetlen, folyamatban maradt nyomozások).

Az ügyészégi ügyforgalmi statisztika az elkövetőkre és vádlottakra vonatkozó adatokat, a bírósági ügyforgalmi statisztika az elítéltekre vonatkozó adatokat, míg a börtönügyi statisztika a fogvatartottakra vonatkozó adatokat adja meg. A büntetés-kiszabás statisztikájában figyelemmel kísérhető a büntetés-kiszabási gyakorlat, a bűnüldözés eredményességének mérésénél a nyomozás, - és váderedményességi mutatókat vizsgálhatjuk meg.

A számbavétel során ahhoz, hogy a vizsgálat megbízható, teljeskörű és időben közelebb álló legyen fontos ismerni, hogy melyik szakban képzett statisztikai sokaság tükrözi tökéletesebben az ismertté vált bűnözést.

Minden statisztikai adat csak korlátozott pontosságúnak tekinthető. A statisztikai adatok csupán modelljei a vizsgálni kívánt valóságnak, s az adatgyűjtés eredményeként kapott számok valódi nagyságától kisebb-nagyobb mértékben eltérnek, ami a statisztikai megfigyelés hibájának tekinthető.

Olyan komplex társadalmi jelenség, mint a bűnözés statisztikai vizsgálata további problémákat is felvet. Azon kívül, hogy az adatfelvétel és adatfeldolgozás itt is hibalehetőségeket rejt magában, a bűnözés egy része statisztikailag, statisztikai eszközökkel nem mérhető, másrészt a bűnözés megismerése és mérése szubjektív elemeket is tartalmaz.

A bűnözés teljes körének számokkal történő felmérését nehezítik, illetve akadályozzák: a latens bűnözés, az állampolgárok kriminális érzékenysége, a felderítési aktivitás, megítélési tévedések, a statisztikai felvétel hibái.

A *latens* – rejtve maradó – bűnözést egyrészt azok az esetek „cselekmények” alkotják, amelyekről a bűnüldöző szervek nem szereznek tudomást, másrészt azok a büntetőjogi normaszegők „személyek” adják, akik a bűnüldöző szervek előtt ismeretlenek maradnak. Kialakulásában szerepet játszik magának a sértettnek a magatartása, mert például fél az elkövető bosszújától, szégyelli, esetleg nem bízik a rendőrségben stb.

Az *állampolgárok kriminális érzékenysége*n azt értjük, hogy az állampolgárok a bűncselekmények elkövetésével okozott sérelmet, vagy kárt illetve az általuk felfedezett bűnöző magatartást, cselekményt a bűnüldöző szervek tudomására hozzák-e.

A *felderítési aktivitás* akkor növekvő, ha a bűnüldöző szervek aktívabbak, több bűncselekményt derítenek fel, ezáltal kevesebb lesz a latens bűnözés. Azokon a területeken, ahol a bűnüldöző szervek nagyobb aktivitással dolgoznak, az ismertté vált bűncselekmények száma több lehet, mint azokon a területeken, amelyeken a bűnözés valójában nagyobb, de bűnüldöző szervek kisebb aktivitással dolgoznak.

Megítélési tévedések lehetnek cselekmény oldalról, ha a cselekmény nem büntetett és nem is vétség, mégis ezek között szerepel, nincs bizonyítva, hogy büntetett-e, vétség-e, vagy egyik sem, avagy más büntetettnek minősítették, mint ami valójában (struktúrárt befolyásol).

Személyi oldalról, ha a terhelt csak egy büntetett elkövetésével van gyanúsítva és a cselekmény nem büntetett, ha a büntetett nem a felelősségre vont személy követte el, ha nincs bizonyítva, hogy a terhelt a bűncselekményt elkövette vagy az elkövetésben részt vett.

A *statisztikai felvétel lehetséges hibái* között meg lehet említeni: egy a bűnelkövető akkor is, ha több büntetett követett el, több a bűnelkövető akkor is, ha többen egy büntetett követtek el, a jogerősen elítélteket vizsgálva pedig egy éven belül ugyanannak a személynek a többszöri elítélése több jogerősen elítéltet jelent.

Mindegyik adat teljesen pontos abban az értelemben, hogy hibátlanul kimutatja azt, amit kimutatni hivatott, a felderített, az ismertté vált bűncselekményeket és ezek elkövetőit, valamint a bíróságok által felelősségre vont személyeket. A latens bűnözést természetesen nem tudják regisztrálni, erre vonatkozóan csak a lakosság megkérdezésén alapuló és a bűnözés egészét fel nem ölelő adatok állnak rendelkezésre.

Ha a bűnözést vizsgáljuk, akkor annak elemzésébe beletartozik: a bűnözés terjedelme, időbeli, területi, és szerkezeti (struktúra) vizsgálata.

A *bűnözés terjedelmén* a bűnelkövetők, mint alanyi oldal (az ismertté vált bűnelkövetők: gyanúsítottak, a vádlottak, a jogerősen elítéltek és a büntetés-végrehajtási intézetekben lévő fogvatartottak) és a bűncselekmények, mint tárgyi oldal (az ismertté vált bűncselekmények száma) vizsgálható mind abszolút számokkal, mind kriminalitási arányszámokkal.

A *bűnözés szerkezeti* vizsgálatán: az elkövetőkre, mint személyi oldal (gyanúsított / vádlott / elítélt; felnőttkorú / fiatalok; férfi / nő; első alkalommal bűnelkövető / bűnismétlő / visszaeső / különös visszaeső / többszörös visszaeső), az elkövetett bűncselekmények fajtája, csoportja, mint tárgyi oldal szerint (például vagyon elleni, gazdasági, élet- és testi épség elleni, közlekedési, a házasság, a család az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, de vizsgálhatjuk a Btk. különös része alapján is).

A *bűnözés területi* vizsgálatánál fontos annak eldöntése, hogy mi legyen a csoportképző ismerv. Több lehetőség is adódik az elkövető lakóhelye, munkahelye, a bűncselekmény elkövetésének a helye, avagy az eljáró hatóság székhelye. Az eddigi statisztikai kutatások és saját korábbi kutatásaim is azt támasztják alá, hogy pontosabb képet kapunk, ha személyi oldalról az elkövetők lakóhelye, tárgyi, cselekményi oldalról az elkövetési hely oldaláról végezzük a vizsgálatokat.

A *bűnözés időbeli* vizsgálatánál mint az eddigi vizsgálatoknál az adatok egyaránt vizsgálhatók mind alanyi, mind tárgyi oldalon viszonyszámokkal (bázis-és lánc, intenzitási-például az 10.000 lakosra számított gyakorisági mutatók) és trendszámítással. Az adatok változásokban megjelenik mind magának a vizsgált jelenségnek a tényleges változása, mind pedig a formális jogi tényezők szerepe.

Vizsgálataim során tehát az általuk /rendőrség, ügyészség, bíróság statisztikai adatai/ közölt információkra, adatokra támaszkodtam, tudva és előrebozsátva azt, hogy a torzítás veszélye fokozott mértékben fennáll a komplex társadalmi jelenségnek a mérésénél.

I. A fiatalkorú fogalma

A hatályos 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyv XI. fejezet a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A 105. § (1) fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

A bűnözés elemzésekor a fiatalkori bűnözés vizsgálata kiemelt fontosságú feladat, mert egyrészt a fiatalkorú elkövetők a felnőtt korú bűnözők utánpótlását jelentik, másrészt pedig a megelőzés lehetősége a fiatalkorúaknál kedvezőbb.

Korábbi vizsgálataimban foglalkoztam a bűnözés és kiemelten fiatalkori bűnözés demográfiai tényezőinek vizsgálatával, elemeztem a fiatalkori bűnözést statisztikai módszerekkel - időben, területenként, szerkezeti bontásban - prognózisokat készítettem, a statisztikai adatokat az 1965 és a rendszerváltás közötti időszakot ölelték fel.

Jelen tanulmányban folytatom a vizsgálatot, csak az adatok most a rendszerváltás és napjaink közötti időszakra vonatkozva majd, így lehetőség nyílik a két időszak adatainak az összehasonlítására is.

A fiatalkori bűnözés vizsgálatánál az általam megfigyelt statisztikai sokaságok az ismertté vált bűnelkövetők és a jogerősen elítéltek. Az ismertté vált bűnelkövetőkkel kapcsolatban a rendelkezésre álló adatok alapján elemezhető a fiatalkori bűnözés időbeli és területi alakulása, a jogerősen elítéltekről lehetővé teszik a bűnözés struktúrájának és okainak a vizsgálatát.

II. A fiatalkorú bűnözés szerkezete

A fiatalkorú bűnözés struktúráját mindenekelőtt az elkövetett bűncselekmények típusai, az elkövetés módszerei, valamint az elkövetésnél szerepet játszó célok és motívumok oldaláról kell vizsgálnunk. Az ezzel kapcsolatban felmerülő kérdések:

- milyen és hogyan alakult a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények összetétele?
- melyek a fiatalkorúak által leggyakrabban elkövetett bűncselekmények?
- milyen motívumok fedezhetők fel a fiatalkorúak bűnözésében?
- kimutatható-e sajátosságok a fiatalkorúaknál az elkövetés módszereit illetően?

A fiatalkorúak bűnözésére éppúgy, mint a bűnözés általános helyzetére jellemző a rendszerváltás utáni mennyiségi és minőségi arányeltolódás. 1980-ban 6.535 fő volt a fiatalkorú elkövetők száma, ami az összes elkövető 9%-a, 1989-ben 9.661 fő, ami 10,9%-nak felel meg, majd 1992-ben 15.476 fő, amely már 11, 7%-ra emelkedett. Még kedvezőtlenebb képet kapunk, ha ehhez hozzávesszük, hogy a népességen belül fokozatosan csökken a büntetőjogi szempontból fiatalkorúnak tekintendő populáció aránya, valamint tovább rontják a helyzetet a szabálysértések elkövetésében megnyilvánuló normasértések számadatai.

Az említett mennyiségi változások mellett a minőségi jellemzők is kedvezőtlenül alakultak az elmúlt időszakban. Míg a korábbi évekre nem volt jellemző az igazán durva életellenes bűncselekmények elkövetése, addig az 1990-es évek közepétől megfigyelhető volt ezen bűncselekmények számarányának növekedése, mely mellett az elkövetés módszerei is rendkívüli mértékben eldurvultak. Nyugtalanító továbbá, hogy a súlyos cselekmények elkövetői között – egyre növekvő mértékben – megjelentek a gyermekkorúak is.

Napjainkra javuló helyzetet tapasztalhatunk, lassú csökkenés figyelhető meg a fiatalkorú elkövetők számának alakulásában. 2000-ben 11.081 fő volt a fiatalkorú elkövetők száma, mely az összes elkövető 9%-a, 2005-ben 12.197 fő, amely 9,1% 2010-ben 11.248 fő, amely 9,2%, 2015-ben 7.815 fő, amely 7,9%, 2017-ben 6.458 fő, amely 7,1%.

Az utóbbi években a bűnözés struktúrája jelentős mértékben átalakult, ennek ellenére a fiatalkori bűnözésen belül továbbra is a vagyon elleni bűncselekmények dominálnak. A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények 90%-a két nagy csoportba sorolható vagyon elleni bűncselekmények és erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények. A személyek javait károsító vagyoni elleni bűncselekmények 1989-ban 50,1%; 1990-re 54,1%, 1993-ra 76,0%!!!, 2000-ben 80,4%, 2009-re 86,0%, 2010-re 86,6%, 2014-re 96,2%, a garázdaság 1989-ben 66,1%, 1993-ban 84,8%, 2009-re 88,6%, 2010-re 88,7%, 2014-re 81,5% volt.

Főként a lopás, rablás, rongálás és a jármű önkényes elvétele a leggyakoribb, ez utóbbi három bűncselekményt elkövetők részesedése magasabb, mint a lányok esetében.

Emelkedő tendenciát mutatnak a kábítószerrel és pszichotróp anyaggal összefüggő bűncselekmények számai is. Ha a fiatalkorú bűnözés struktúráját az elkövetés motívumának oldaláról vizsgálva megállapítható, hogy a vagyon elleni bűncselekmények elkövetésében nő a haszonszerzés a motiváló ereje. A fiatalkorúaknál azonban, szemben az idősebb korosztállyal, nem lehet egyértelmű összefüggéseket kimutatni, hiszen gyakori, hogy a betöréses lopásoknál a fiatalok az értékesebb vagyontárgyak mellett általában szórakoztatást szolgáló dolgokat visznek magukkal.

A testi sértésekben a fizikai fejlettség radikális ellenőrzését, a pubertáskori tettrevágást, erőfölényük fitogtatását vélik felfedezni, mint az elkövetéshez vezető motivációt. A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekből általában hiányzik a

tervszerűség, sokkal nagyobb jelentősége van az indulatnak. Domináns szerepe van az alkalom kihasználásának, emelkedik a társas elkövetői alakzatok száma, ami azt jelenti, hogy a fiatalkorúaknak csak egy kisebb hányada az, akik egyedül követi el a bűncselekményt, a maradék háromnegyed részben korosztályi csoportban, részben pedig felnőttek társaságában. A bűncselekmények elkövetésében a fiatalkorú elkövetőket leginkább az alkalom kihasználása és az anyagi haszonszerzés motiválja, többségük nehéz anyagi körülmények között él, a szülők jelentős része munkanélküli.

A sértett és elkövető viszonyáról elmondható, hogy legnagyobb arányban az idegenek sérelmére elkövetett bűncselekmények állnak 75-80%, jelentős még az iskolatársak sérelmére 10-15%, valamint a szülők, nagyszülők sérelmére 5-6% elkövetett bűncselekmények száma. A sértettek kormegoszlása azt mutatja, hogy a rablások felénél kiskorú válik a cselekmény áldozatává, főleg a 13 évesek, valamint az elkövetett cselekményeknél egyre nagyobb a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma például a tiltott pornográf felvételek.

III. A fiatalkorú elítéltek demográfiai vizsgálata

Jelentős elmozdulás nincsen a rendszerváltás előtti vizsgálathoz képest, ha a fiatalkorú bűnözők demográfiai helyzetét vizsgáljuk. Megállapítható, hogy az elkövetők döntő többségét a fiúk alkotják. Arányuk 1990-re 90% fölé nőtt, 1993-ban 93,6%, 2009-re 96,4%, 2010-re 96,5%, 2012-ben 5096 fő elítéltből 4.481 fő volt fiú, ami 87,9%, 2014-ben 5.475 főből 4.858 fő volt a fiú, ami 88,7%, csupán 10-12%-uk leány, akiknek többsége azonos, vagy idősebb korú fiúkhöz csapódva, kisebb súlyú bűncselekményt követ el.

A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatályba lépésével módosult a fiatalokra vonatkozó rendelkezés. A 105. § (1) fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. A korábbi szabályozás 1978. évi IV. törvény 107. § (1) szerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.

A fiatalkorú bűnözők demográfiai összetételét vizsgálva az elkövetéskor betöltött életkor szerinti megoszlás az 1990-es évek előtt azt mutatta, hogy legnagyobb számban 17 évesen követtek el bűncselekményt, arányuk 40- 45% között mozgott, az elítéltek 30-35%-át tették ki a 16 évesek, 20-25% volt a 15 évesek aránya, 5-10%-uk a 14 éves.

A 2014-ben megvizsgált adatok szerint, hasonló helyzet a rendszerváltás előtti időszakhoz, a legnagyobb arányban a 17 évesek vannak 32,9%, majd a 16 évesek következnek 29,6%-kal, a 15 évesek aránya 22,7%, a 14 éveseké 14,7%, 0,04% a 13 évesek és 0,02% a 12 évesek aránya. Ugyanakkor, ha a két adatsort egymáshoz viszonyítjuk, akkor láthatjuk, hogy a fiatalabb korosztály súlya kezd megnőni, ami nagyon rossz irányt jelez.

Ha a jogerősen elítélt fiatalkorúak kor és nem szerinti megoszlását együtt vizsgáljuk, akkor azt mondhatjuk, hogy a fiúk a 17 évesen a legaktívabbak, míg a lányoknál a 16 évesek aránya magasabb, mint a 15 és 17 éveseké.

Változást itt sem tapasztalunk az 1990-es évek előtti adataihoz képest. (1. sz. tábla)

1. táblázat

A jogerősen elítélt fiatalok nemek és életkor szerinti alakulása

Nemek\Életkor (év)	14	15	16	17
Fiú	14,1%	22,5%	29,5%	33,8%
Leány	19,3%	24,8%	30,3%	25,7%

Forrás: saját szerkesztés

IV. Az elítéltek környezete

A rendszerváltás előtti időszakban az elítéltek környezet szerinti adatairól elmondható, hogy a szülők közös háztartásából kikerülők aránya 60-65% közötti, a csonka családból került ki az elítéltek viszonylag jelentős hányada, 15-20%, s ez a vizsgált időszakban növekvő tendenciát mutatott.

Napjainkra a szülők közös háztartása 47,9%, csak az egyik szülő háztartása 21,8%, rokon háztartása 4,0%, idegen háztartása 1,2% tanuló-otthon 1,1%, egyéb intézet (munkás-szállás) 0,3% saját háztartása 2,6% nincs adat 10,8%. Látható, hogy a társadalmi-gazdasági élet változásával tovább csökken a szülők közös háztartásában élők aránya.

Korábbi vizsgálataim azt mutatták, hogy a legtöbb fiatal nevelője nem mezőgazdasági munkás, a foglalkozás szerinti összetételre vonatkozó adatok erősítették azt a hipotézist, hogy a gazdasági élet változása és a bűnözés egymással kapcsolatban álló jelenségek.

Napjainkra is igaz, hogy az elítéltek szülei között jelentős a foglalkoztatási hierarchia alacsonyabb szintjén állók aránya (például segédmunkások, ..), relatíve sok a nyugdíjas szülő, a munkanélküli szülőkkel bírók száma pedig a rendszerváltás utáni hosszabb időszakot vizsgálva a többszörösére emelkedett.

Az elítéltek foglalkozás szerinti aránya 2014-ben: legnagyobb arányban a tanulók vannak 66,5%-ban, a munkanélküliek aránya is jelentős 13,3%, 4,7% az alkalmazottak aránya, míg a foglalkozás nélküli eltartottak 4,4%-ot képviselnek.

A jogerősen elítélt fiatalok előélet szerinti vizsgálatánál megállapíthatjuk, hogy emelkedő tendenciát mutatnak az adatok a büntetett előélet vonatkozásában. Az 1990-es évek végére 19,8%-uk volt büntetett előéletű, nemek szerinti bontásban 90,5%-uk fiú, 9,5%-uk leány. 2003 és 2007 között büntetett előéletűek aránya már több mint 25 %, 2014-re 5.451 fő volt a jogerősen elítéltek száma, ebből a büntetlen előéletűek száma 3.836 fő, ami 70,4%, a büntetett előéletűek száma 1.618 fő, arányuk 29,7%-ra nőtt. Nemek szerinti bontásban 1.493 fő fiú, ami 92,4%, 122 fő leány, ami 7,6%, ami a leányok adatában enyhe csökkenést jelent.

V. Az elítéltek műveltségi foka

A jogerősen elítélt fiatalok iskolai végzettség szerinti megoszlásáról elmondhatjuk, hogy legnagyobb arányban vannak az általános iskola 8 osztályát végzettek 55,4%. Magas az általános iskola 8 osztályánál kevesebbet végzettek aránya 27,6%, szakmunkásképzőt az elítéltek 4,5%-a végzett, szakiskolát 2,5%, szakközépiskolát 2,6%, gimnáziumot 1%, a vizsgált időszakban középiskola utáni felsőfokú szakképzésre egyetlen elítélt sem járt. 0,2%-uk írástudatlan, 6,1%-uk esetében nem ismert a műveltségi foka.

Ezek az iskolai végzettségre vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a rendszerváltás előtti időszakhoz képest javult az elítéltek műveltségi helyzete, de sajnos még vannak olyanok, akik írástudatlanok.

VI. A fiatalok bűnözés időbeli alakulása

A fiatalok bűnözés időbeli alakulásának a vizsgálatok feltehetjük a kérdéseket:

- Kimutathatók-e az adatok mögött valamilyen törvényszerűség?
- Milyen tendencia jellemzi hazánkban a fiatalok bűnözés alakulását?

A fiatalok bűnelkövetők adatsorát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a rendszerváltás után Magyarországon emelkedett a bűnözés. Kiemelkedő az 1992 és 1993-as év, 1992-ben 1989-hez képest 60,2%-kal nőtt a fiatalok bűnelkövetők száma. 1992 után egészen 2003-ig folyamatos csökkenés tapasztalható, majd 2004-ben 27,6%-os növekedést tapasztalhatunk. 2004 után folyamatos a csökkenés, 2017-ben 1989-hez képest 33,2%-kal csökkent a fiatalok bűnelkövetők száma.

Ha az 1992-ig történő emelkedésnek oka a megváltozott társadalmi-gazdasági rendszer átszerveződése, akkor az ez utáni csökkenésnek magyarázata lehet a társadalmi-gazdasági rendszer stabilitása és a bűnözési rendszer gyors reagálása.

A jogerősen elítélt fiatalok számára vonatkozó idősor adatait vizsgálva e azokat egy erőteljes hullámváltozás jellemzi, 1989-hez képest 1995-re 37,0%-os a növekedés, 1995-től 2010-ig folyamatos csökkenés látható.

2010-ben enyhe 3%-os növekedést, majd utána szintén csökkentést tapasztalunk, 2014-ben 14,3%-os a csökkenés. A jogerősen elítéltekre vonatkozó idősorok vizsgálatánál azonban fontos megjegyezni, hogy a bűnügyi statisztika adatai szorosan kapcsolódnak a jogszabályi környezethez, így annak változása természetesen hat magára a statisztikai adatra is. Az elemzéskor az ún. formális jogi tényezők hatását nem szabad figyelmen kívül hagyni.

A fiatalok bűnözés időbeli alakulásáról pontosabb képet kapunk, ha a fiatalok bűnelkövetők azonos korú népességhez viszonyított arányát vizsgáljuk az idő függvényében.

A 10.000 fiatalok lakosra jutó elítéltek számának idősorát vizsgálva hasonló módon nagy mértékű ingadozás figyelhető meg. 1990-ben 76,9 főről 2001-re 117,1 főre nőtt, majd 2012-re kisebb csökkenést tapasztalunk, 114,6 fő, 2013-ra 119,2 főre nőtt, 2014-ben viszont ismét csökkent 91,2 fő volt a tízezer fiatalok lakosra jutó jogerősen elítéltek száma.

A 2013-ról 2014-re történő csökkenés azonban félrevezető lehet, ha nem vesszük figyelembe, hogy a 2013. július 1-jén lépett hatályba a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, amely a fiatalok büntethetőségének életkorát lecsökkentette a betöltött tizenkettedik életévre. Így 37,5%-kal nőtt meg 2013-hoz képest a fiatalok lakosság száma.

Ha eltekintünk a jogszabályi változástól, a fiatalok népesség száma 2014-ben 2013-hoz képest 7,2%-os, 31.353 fő csökkentést mutat. Ugyanakkor, ha megnézzük, hogy 2013-ban 5.181 fő, 2014-ben 5.451 fő volt a jogerősen elítélt fiatalok száma, akkor látható, hogy 5,2%-os a növekedés.

Ezen helyzetben a 10.000 fiatalok lakosra jutó elítéltek száma 135,2 fő. Tehát a viszonyítási alap megváltozása miatt jelentős az eltérés a két viszonyszám között.

Arra a kérdésre, hogy milyen tendencia jellemzi hazánkban a fiatalok bűnözés alakulását tájékoztató jelleggel a trendszámítás adhat választ.

1989-től és 1990-től napjainkig vizsgálva az idősort a lineáris trend b_1 paramétere a fiatalok bűnelkövetők esetében 1989-2017 $\rightarrow b_1 = -201,06$ fő, 1990-2017 $\rightarrow b_1 = -237,83$ fő, a jogerősen elítélt fiatalok esetében 1989-2014 $\rightarrow b_1 = -50,85$ fő, 1990-2014 $\rightarrow b_1 = -61,03$ fő, az adatokból látható a csökkenő tendencia. Feltehetjük a kérdést: Hogyan alakul a jogerősen elítélt fiatalok száma a következő években?

Az ingadozás centruma a jövőben az ismertté vált fiatalok elkövetők esetében 6.000-7.000 fő között, a jogerősen elítélt fiataloknál várhatóan 5.000-6.000 fő között lesz, amely ugyan egy nem túl magas bűnözési szintnek felel meg.

Ha a bűnözést befolyásoló tényezőket változatlanokként tételezzük fel, a prognózist készítünk mind a lineáris, mind az exponenciális trend eredményeként az előrejelzés a bűnözés alakulásában egy csökkenő tendenciát mutat, ami jelentős változás korábbi vizsgálataimhoz képest, melyek 1965-1989-ig terjedő időszakokra vonatkoztak, amikor a trendek emelkedő tendenciát mutattak.

VII. A fiatalok bűnözés térbeli alakulása

A bűnügyi statisztika a bűnelkövetőket lakóhelyük (mikro-és makro környezeti hatások), míg a bűncselekményeket az elkövetés helye, szerint regisztrálja.

A kriminálstatisztika a bűnözés területi ismérvek szerinti vizsgálatok során arra keresi választ, hogy hogyan milyen és hogyan alakult az egyes közigazgatási egységek (régiók, megyék, városok) bűnözési fertőzöttsége. A csoportképző ismerv megválasztásától függően igen eltérő képet kaphatunk a bűnözés térbeli alakulásáról, ezért fontos annak helyes megválasztása, amely lehet a bűncselekmények elkövetési helye, a bűncselekményt elkövetők lakóhelye, a bűncselekményt elkövetők munkahelye, esetleg az elkövetők születési helye stb. szerint.

Úgy vélem az egyes területi egységek bűnözési fertőzöttsége cselekményi oldalról az elkövetés helye, személyi oldalról az elkövetők lakóhelye szerint mérhető leginkább. Mégpedig azért, mert személyi oldalról a bűncselekmény elkövetését motiváló erők, mikro- és makro környezeti hatások a lakóhelyen érik az elkövetőt leginkább, cselekményi oldalról pedig az elkövetett bűncselekményeknek a sértetteket, veszélyeztetetteket

érő hatásai az elkövetés helyén jelentkeznek leginkább. A fiatalok elítéltek mintegy háromnegyede a lakóhelyén követi el a deliktumot, de jelentős e speciális elkövetői kör esetében a bűnözői mobilitás is.

A bűnözési fertőzöttség tekintetében eltérések mutatkoznak régióként, megyénként mind a regisztrált bűncselekmények száma, mind az elkövetett bűncselekmények fajtája szerint.

A regisztrált bűncselekmények számát tekintve az utóbbi években Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl, Dél-Alföld régióiban Budapest, Fejér és Somogy megyékben tapasztalhatunk az átlagnál magasabb értékeket.

A személyi bűncselekmények száma tízezer lakosra vetített adatai az Észak-Alföld és a Közép-Dunántúl régióiban Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Fejér megyékben a legmagasabbak, magas Jász-Nagykun-Szolnok, Veszprém megyékben és a legkisebb a bűncselekményt elkövetők és elítéltek aránya Vas megyében.

A közrend elleni bűncselekmények száma Közép-Magyarország és Dél-Alföld régióiban, Budapest, Csongrád, Békés, Somogy megyékben a legnagyobb, de magas értékeket találunk a határ közelében lévő Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron megyékben.

A gazdasági bűncselekmények száma inkább a fővárosban és Somogy megyében a legmagasabb, de magasak az értékek Komárom-Esztergom, Fejér, Bács-Kiskun, Csongrád megyékben.

A vagyon elleni bűncselekmények mutatói Budapesten, Fejér, Somogy és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben a legmagasabbak. Kedvezőbb helyzeteket Zala, Tolna és Vas megyékben találunk.

Az utóbbi évekre az ország egyes területeinek bűnözési fertőzöttsége kiegyenlítettebbé vált, de a magas és átlagosnál gyorsabban növekvő területekre fokozott figyelmet kell fordítani.

VIII. Napjainkra

- A rendszerváltás óta a bűnözés alakulásában csökkenő tendenciát mutatnak a trendek.
- Már a büntetőjogilag vétőképes korba lépők (a 12 évesek) is megjelennek az elkövetők között, igaz a 16 és 17 éves fiúk vannak túlsúlyban, de egy belső szerkezeti eltolódás megy végbe a 13-14 évesek felé.
- A fiatalok által elkövetett bűncselekmények 90%-a két nagy csoportba sorolható a vagyon elleni és erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények, az 1990-es évek előtt is e két bűncselekmény dominált, ezen belül is a csoportos elkövetési mód volt a jellemző.
- A lopások körében – melyek a vagyon elleni bűncselekmények többségét teszik ki – megszaporodtak a nagy üzlethálózatok sérelmére elkövetett bolti lopások, nem a megélhetési bűnözés körébe sorolható bűncselekmények.
- A fiatalok között nő a büntetett előéletűek aránya.
- Nő az alkohol-, és kábítószer fogyasztók száma, emelkedő tendenciát mutatnak a kábítószerrel és pszichotróp anyaggal összefüggő bűncselekmények számai.

- Növekszik a fiatalok sérelmére elkövetett cselekményeknél a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma például a tiltott pornográf felvételek.

IX. Az út – kiút

A fiatalok bűnözés okainak további kutatása, statisztikai elemzése, a bűnözés területén végzett kriminálstatisztikai elemzések közelebb visznek bennünket a probléma teljes feltárásához. A tudományos módszerrel készített prognózis irányt szab a megelőzés stratégiájának kialakításához.

Sok kutatás foglalkozik azzal, hogy meghatározza, melyek azok tényezők, melyek a bűnözés irányába mutató rizikófaktoroként, a bűnözés okaiként határozhatók meg:

Rizikófaktorok jelentenek a bűnözői karrierrel rendelkező felnőtt, az alkohol problémával küzdő szülők a családban, az egyik szülő vagy a gyermekről gondoskodó hirtelen halála, a gyermeknevelés elhanyagolása, a brutális családon belüli erőszak, a mélyszegénység, a rossz baráti környezet.

A bűnözést kiváltó okok között megtalálható

- a társadalom egyes rétegeiben meglévő különbségek, feszültségek;
- a technikai, technológiai fejlődés felgyorsulása;
- a lakosság jövedelmének nagy mértékű differenciálódása, csökkenése;
- a munkanélküliség, a hajléktalanság kérdése;
- tömegkommunikáció - média kedvezőtlen hatásai a szocializációs folyamatra;
- a környezet negatív hatásai, a mikroközösségek szerepének jelentős mértékű csökkenése;
- az értékrend gyors változásai; a negatív értékrend;
- az alkohol, a kábítószer,- és pszihotróp anyagok gyors terjedése;
- a bűnüldözés és bűnmegelőzés esetleges hiányosságai;
- az igazságszolgáltatási rendszer egyes diszfunkciói.

További kutatásaim célja - az eddigi tapasztalatokat felhasználva – az útkeresés, merre és hogyan tovább. Mit lehet tenni? Hogyan is lehet nevelni azt, akinél a hagyományos pedagógiai módszerek csődöt mondtak? Mit lehet kezdeni egy olyan gyerekkel, fiatallal, aki egész életében a társadalom peremén élt, nincsenek pozitív mintái, nincsen összehasonlítási alapja, nem ismeri az elfogadott és elvárt társadalmi normákat, illetve az azoknak való megfelelés alkalmával csalódás, kudarc, negatív élmény érte.

Nem szabad ugyanis egy percre sem szem elől téveszteni, hogy ezek a fiatalok – sokszor még csak gyerekek – nemcsak bűnelkövetők, hanem áldozatok is egyben, valakinek az áldozatai: a családnak, a társadalomnak, az oktatási rendszernek stb.), és mint ilyenek élete a legtöbbször végképp megpecsétlődik.

Mindezek által a kívánt cél e korosztályok számára olyan alternatívák, pozitív példák bemutatása, amelyek az ún. deviáns karrier helyett a normakövető, következetes és sikeres életpálya eléréséhez nyújtanak segítséget, végső soron az érintettek életésélyeit – ezen belül például a munkaerő-piaci esélyeit – javítva.

Mivel a bűnözést kiváltó okok várhatóan a jövőben is hatni fognak, tehát küzdenünk kell ellenük. Ebben segítenek a különböző oktatási intézmények, a családsegítő szolgálatok, a fiatalokat segítő nonprofit, civil szervezetek, az állami intézményrendszer különböző szervei, nevelési, reszocializációs, reintegrációs jellege miatt a tehetséggondozás, az agressziókezelés, a szociális készségfejlesztés, a konfliktuskezelési technika, a felelősségvállalás erősítése, a kommunikációs, szocializációs, társas készségek, a toleranciaszint, belátási képesség fejlesztése, a tanulásmódszertan-tanulási technikák alkalmazása.

„Különleges szolgálat a gyermekek, a fiatalok tehetséggondozása: nincs nagyobb szolgálat, mint ráébreszteni egy gyereket, fiatalt arra, hogy miben tehetséges, mert ezzel növelheti önbecsülését és boldog lehet.” (Sólyom László)

Felhasznált irodalom:

BORSI ZOLTÁN – HALÁSZ KÁLMÁN: *A bűnözés megismerésének statisztikai módszerei*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1972. 422. p.

DÉRI PÁL: *A bűnözési statisztika és a valóság*. BM Kiadó. 2000.

DÉRI PÁL: *A bűnügyi statisztika problémái és a bűnözés prognózisa. 3. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához*. Budapest, 2008.

KORINEK LÁSZLÓ: *A bűnözés visszatükröződése. Látni bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől*. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Márton (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll*. Corvina Kiadó, Budapest, 1996.

KOVACSICSNÉ NAGY KATALIN: *Igazságügystatisztika c. egyetemi jegyzet*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001.

VASS LUCIA: *A fiatalkori bűnözés társadalmi jellemzői*. Statisztikai Szemle 1993/11. 894. p.

VAVRÓ ISTVÁN: *A bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás általános jellemzői*. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Márton (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll*. Corvina Kiadó. Budapest, 1996.

VAVRÓ ISTVÁN: *A kriminálstatisztika és a bűnözés valósága*. Kriminológiai közlemények. (60)2002.

2013. évi CCXL tv. a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

2012. évi C tv. a Büntető Törvénykönyvről.

1/2014. (XII. 13.) IM rendelet a fogvatartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása során, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról.

BUDAVÁRI Á. (2009), *Kriminalisztika Bűnözés a számok tükrében, Dunaiújváros*. <http://tisztautakon.dunaujvaros.hu/gettdoc.php?id=38&code=86263009>

Büntetés-végrehajtási Szervezet (2012). *Évkönyv. 2012*. http://www.bvop.hu/download/yearbook/evkonyv_2012.pdf

Büntetés-végrehajtási igazgatás. bmkszf.hu/dokumentum/1900/TeljesBVellenorzott1012.doc

A bírói szervezet és a bírói pálya a történelmi, társadalmi átalakulások. https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop422b/2010-0029.../265_17.pdf

ENYÜBS'10 Kitöltési szabályzat – a Bűnügyi Statisztikai Rendszer. <https://bsr.bm.hu/EgyebDokumentumok/.../ENYÜBS'10%20Kitöltési%20szabályzat.p>.

FÁBIÁN E.: *Önellátó elítéltek, új büntetés-végrehajtási elvek 2015-től*. Jogi Fórum. 2014. <http://www.jogiforum.hu/hirek/31174>

GYÖRGYI K.: *Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története*. HVG ORAC. 2012. <http://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonyv-kodifikaciojanak-tortenete>

Az igazságügyi statisztika fogalma és rendszere – Jegyzetportal.hu www.jegyzetportal.hu/download/statisztika/ea10.doc

Korinek László: *Kriminológiai kutatási módszerek*, http://www.okri.hu/images/stories/OKRISzemle2009/012_korinek.pdf

A magyar bűnügyi statisztika kialakulása és fejlődése acta.bibl.u-szeged.hu/6362/1/juridpol_016_fasc_001_001-062.pdf

VÁRI VINCE: *Bűnüldözési statisztika a hatékonyság tükrében*. http://www.rendeszetelmelet.hu/Graphics/pdf/e-konyvtar/dr_Vari_Vince_NKE_palyazat.pdf

2012.évi C. törvény indoklása a Büntető Törvénykönyvről, Elérhetőség/hozzáférés: https://www.google.hu/webhp?sourceid=chromeinstant&rlz=1C1PRFC_enHU608HU608&ion=1&espy=2&ie=UTF-8#

KSH (2008). *Az ismertté vált bűncselekmények és elkövetők Magyarországon*. Miskolc. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regio/orsz/ismertbun.pdf>

Büntetés-végrehajtás távfelügyeleti eszközzel, 2015. <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/jogszabalyfigyelo/buntetes-vegrehajtas-tavfelugyeleti-eszkozzel>

MTI, (2013), *Hatályba lépett a szigorú BTK.* <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/hatalyba-lepett-a-szigoru-btk>

https://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/birosagi_hirek/elnoke_beszamolo_2016_online.pdf

<http://www.bvop.hu>

<http://www.ksh.hu>

<http://szamvarazs.blogspot.hu/2013/02/bunugyi-statisztikak.html/>

<http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/>